

Jens Andersen genvandt sin førlighed og overvandt sin vrede mod præsten. Han var nemlig med til hr. Limes begravelse.

Fru Kirsten blev ikke ved med at holde hånden over sin præstemand, i alt fald ikke en beskyttende hånd. De levede mere og mere ulykkeligt sammen og endte i fattigdom. Det gik hr. Morten på nerverne, og til sidst fandt man ham hængt i sit studerekammer. Kongen gav tilladelse til, at han måtte begraves i stilhed på kirkegården. Fru Kirsten skældte, slog og sparkede løs på følget, og til nabopræsterne, som kom for »at gelejde« liget til jorden, sagde hun: »I kommer at gøre det, rakkeren skulle gøre og have penge for.« Rakkeren skulle begrave selvmordere.

Var det for at udrydde en mistanke om, at ikke han, men hun var den skyldige? Provsteretten rejste ialtfald en sag mod hende, hvori hun var mistænkt for at have myrdet manden. Men det er ikke oplyst med sikkerhed, hvem det var, der til sidst knyttede knuden på strikken.

H. K. Kristensen.

Kilder: O. Nielsen: Malt Herred, 142 f; Vilh. Bang: Fra jydsk Præstegårde, Jy. Saml. X, 97-115, derefter gengivet i Aug. F. Schmidt: Brørup Sogns Historie, 220-26; Malt hds. tb. 1681 17/6, Gørding-Malt hds. tb. 1685 29/10, 19/11, 3/12, do. 1686 7/1.

FRA GØRDING-MALT HERREDERS TINGBØGER

Da Jernved skulle betale prinsessestyr. Den 6. maj 1680 blev der holdt et kongeligt bryllup på herregården Skottarp i Halland. Her blev den danske prinsesse Ulrika Eleonora gift med det svenske riges hårdhændede genrejser Carl XI. Skønt det var lige efter den blodige krig med Danmark, vandt hun det svenske

folks hjerter i en sådan grad, at man kan kalde hende Sveriges dronning Dagmar. Ja, siger en svensk historieskriver: Hun var »en av de ädlaste kvinnor historien känner, och ägnade sitt liv åt lindra sorg och nöd.«

Her skal ikke fortælles om hende, men om den prinsessestyr, d. v. s. ekstraskat, som ifølge gammel skik pålagdes til dækning af udgifter til medgift og udstyr af prinsessen.

Der skulle bl. a. betales en skat af tienderne. Den skulle betales i to terminer efter et kgl. påbud af 21. feb. 1680.

I *Jernved* fik betalingen af denne skat en sørgelig afslutning.

Sognepræsten var hr. *Peder Christensen**), der også var provst i Gørding herred. Den 1. juli 1680 optalte han 8 rdl. 1½ mk. i klingende mønt og overgav pengene til Laurids Knudsen i Jerne, som skulle drage til Ribe og levere pengene på amtsstuen. Det var »Prinsesseindestyr« af »Jernved kirkes tiende«.

Laurids Knudsen kom på amtsstuen med pengene, hvor amtsskriverens tjener tog imod dem og fulgte med ham til *regimentskvartermester Johan Hop* i logement hos Hans Mikkelsen på Skibbroen. Denne ville imidlertid ikke give kvittering, men forlangte 9 mark i eksekverpenge.

Der var nemlig det gale ved det, at betalingen var kommet nogle dage for sent. I påbuddet hedder det, at halvparten skal være betalt »til førstkommende 9. juni som ufeilbar skal være betalt inden den 25. dito nestefter«. Provsten betalte altså 6 dage for sent. Og beløbet var overgivet til inddrivelse ved eksekution.

*) Kaldes Peder Christensen Aalborg, var student fra Aalborg 1660, præst her 1673-94, da han døde. Han ombyggede præstegården.

Da budet kom hjem til hr. Peder uden penge, uden kvittering, men med krav om endnu flere penge, tog provsten skyndsomt af sted til Ribe sammen med Laurids. De var både på amtsstuen og hos kvartermesteren. Men det hjalp ikke. Hr. Peder måtte af med de 9 mark og kunne endda ikke komme overens med manden om kvitteringen.

Tre dage senere tog præsten atter til Ribe. Da var Mikkel Jessen (Jepsen) i Gredsted med ham. De op søgte amtsskriveren Iver Ravn og forlangte kvitteringen. Men han henviste dem bare til kvartermesteren. Johan Hop påstod, at han havde givet en generalkvittering, så hr. Peder fik ikke noget »nøjagtigt« bevis.

Så var der ro til den 28. juli. Da gjaldt det 2. termin. Da kom hr. Hop med to soldater til Jernved for hos samtlige sognemænd at eksekvere prinsessestyret af kongekorntienden, som bønderne vel selv har haft i fæste. De blev der natten over til anden dags morgen ved 8 slet. Da måtte bønderne ikke blot give kvartermesteren penge for 2. termin og give ham og hans soldater frit traktement, men endog 15 mark i eksekverpenge, skønt hverken »han eller nogen på hans vegne var hos dem at eksekvere«. Pengene måtte de levere i hans logement i Ribe, og dér måtte de yderligere af med 2 rdl., før han ville tage mod skatten og udstede kvittering!

Det bliver gerne dyrt, når der »løber omkostninger på«, og ældre tiders skræk for »dragonader« er forståelig. Men det er vist sjældent, der viser sig en så fræk udsuger, som denne kvartermester.

Først den 12. feb. 1685 — 4½ år senere — stævnedes præsten og sognemændene den frække skatteopkræver, og da mødte han ikke.

* * *

Rift om en tjenestekar. I 1680erne havde amtmand Jørgen Skeel Due på Sønderskov, som han ejede, en fuldmægtig eller ridefoged, der hed *Niels Rasmussen*. På godsejerens vegne anlagde han i 1686 sag mod en tjenestekar, *Ole Christensen*. Ridefogden førte vidner på, at karlen »på nogen tid« havde været på Sønderskov og dér havde »søgt dug og disk med dennem«, men så pludselig var undvigt uden Skeel Dues vilje og minde.

Karlen leverer imidlertid et skriftligt svar, der ikke er uden interesse — bl. a. viser det, at godsejeren endnu dengang lod sine stude drive eller sejle til Holland ved gårdens egne folk. Skrivelsen lyder således:

»Såsom fuldmægtigen på Sønderskov, velformenne Niels Rasmussen mig i retten ansøger som den, der ulovlig af sin husbonds tjeneste skulle være undvigt, da er hertil min [!] sandfærdige svar, at jeg ikke Hans Højædle og Welb. Hr. Cancelliråd og amtmand Jørgen Skeel Due har indladt mig i tjeneste siden forleden vinter, da jeg på gården tarsk, derefter røgtede sine [hans] øksne over til Holland, og da jeg igen hjemkom, begærede velbemeldte Niels Rasmussen mig atter udi sin gunstige herres tjeneste med vilkår velb. frue amtmandinden selv med mig ved hendes hjemkomst skulle accordere.

På denne beram lod jeg mig overtale og gik til Sønderskov, mens som hverken hendes velb. frue amtmand selv efter samme Niels Rasmussens løfte og mine gjorde ansøgninger eller nogen andre på hr. amtmands eller frues vegne om nogen vis tjeneste eller løn ville forene, langt mindre givet nogen fæstepenge på hånden, des årsag jeg ej heller var pligtig at forblive og for intet at tjene. Foruden dette reterer mig og af vinterlønnen 4 sld. på 7 skilling nær, som jeg formoder Niels Rasmussen ikke skulle kunne nægte, og begærer

gerne mig måtte betales . . . formoder derfor at vorde frikendt for Niels Rasmussens uføjlige påførte tiltale foruden at erstatte mig min umag og bekostning skadesløs . . .«

Brevet er dateret *Brørupgård* den 23. sept. 1686. Her boede en af egnens dygtigste og mest retskyndige bønder, nemlig *Peder Vognsen Zelger*, som amtmanden for øvrigt få måneder efter befalede at være fast sættemand i herredsfogdens, Niels Andersen Saabyes forfald, eller når denne måtte tage sig af »politivæsen«, som det hedder. Vi ser flere gange Ole Christensen optræde i Peder Vognsens tjeneste, én gang endog sendt til Sønderskov med en flok studer. Det er utvivlsomt Peder Vognsen, der har skrevet brevet, hvorved han nok samtidig har håbet at sikre sig en åbenbart dygtig studepasser i sin tjeneste.

* * *

Krigsplyndring i Øster Vedsted. Om svenskekrigenes udplyndringer i vort amt finder man jævnlig spredte oplysninger i tingbøgerne, selv mange år efter krigens ophør.

Nedenfor fremdrages et sådant eksempel fra *Øster Vedsted* ved Ribe.

Den 14. okt. 1686 fremkom Laurids Lauridsen af Øster Vedsted på Gørding-Malt herreders ting og fremlagde for retten en skriftlig attest, hvori det bl. a. hedder: »Kendes vi underskrevne Relle Villadsen og Niels Villadsen begge boendes i Jerne sogn og gør hermed vitterligt, at aldrig er lovet [os] nogen fri penge af vores sal. faders gård i Øster Vedsted, som Laurids Lauridsen nu påbor og ej heller nogen tid har bekommet enten skilling eller skillings værd i nogen måder og ej heller kunne bekomme, formedelst den store gæld, som vores sal. forældre havde erhvervet,

H. K. Kristensen

både for den store onde besværlige krigstid, som i deres tid var her i landet, både med udplyndring og andre store molester og udgifter, så at samme vor gård blev med fæmon og andre mobilia ganske udplyndret på en nats tid, så desværre lidet eller intet blev til overs«.

Gørding-Malt herreders tb. 1685 12. feb., 1686 30. sept.

H. K. Kristensen.

EN LANDSBYLERER I VESTJYLLAND FOR 100 ÅR SIDEN

Leopold Bruun.

Leopold Bruun.

Omkring skiftet fra 1700- til 1800-årene blev der oprettet en del seminarier, som i skolehistorien har fået navnet præstegårdsseminarier. Snedsted i Thy, Lyngby på Djursland, Brahetrolleborg og Skårup på Fyn, Vesterborg på Lolland og det tyske Tønder i hertugdømmet Slesvig var præstegårdsseminarier. Navnet fik de, fordi de blev oprettet

af præster og provster, som i oplysningstidens ånd gav sig hen i arbejdet for bondestandens oplysning og dygtiggørelse. Disse private seminarier var ikke ensdannede mønsteranstalter, men prægedes af enkelte personligheder, der kunne virke i frihed, og derfor i